

REVIEW

KULTUR OG VÆRDIKAMP I FÆDRELANDET

CECILIE RUBOW OG INGER SJØRSLEV

PETER GUNDELACH, HANS RAUN IVERSEN & MARGIT WARBURG: *I hjertet af Danmark. Institutioner og mentaliteter*. København: Hans Reitzels Forlag 2008. ISBN 978-87-412-5173-8. Pris 325 kr.

JENS-MARTIN ERIKSEN & FREDERIK STJERNFELT: *Adskillelsens politik. Multikulturalisme – ideologi og virkelighed*. København: Lindhardt og Ringhof 2008. ISBN 978-87-595-2821-1. Pris 299,95 kr.

RUNE LYKKEBERG: *Kampen om sandhederne. Om det kulturelle borgerskabs storhed og fald*. København: Gyldendal 2008. ISBN 978-87-702-0662-96. 299 kr.

Er det muligt at bedrive nøgtern samfundsvidenskab på et begreb som danske værdier, der i vor tid er blevet så politiseret? Hvis svaret er „ja“, da med hvilket formål? Forfatterne til bogen *I hjertet af Danmark* mener, at det skal være, for at vi lærer os selv bedre at kende. De lægger ikke skjul på, at de hermed ønsker at bidrage til den løbende refleksion og den offentlige debat. Målgruppen er os, der bebor dette geografiske område af verden, regner Danmark for vort fædreland, taler sproget og har et personnummer og en folkeregisteradresse inden for kongeriget, og målet for bogens tværfaglige forfatterteam er en større selvindsigt og et mere distanceret syn på os selv.

I hjertet af Danmark udkom i efteråret 2008. Samme år udkom to andre bøger, der hver på helt andre måder kredser om danske værdier. Den ene er *Adskillelsens politik*, hvis ophavsmænd er den skønlitterære forfatter Jens Martin Eriksen og professor i semiotik Frederik Stjernfelt. Deres ærinde er at fremstille og diskutere multikulturalismen og dens politiske målsætning. Da denne bog udkom i 2008, blev den fulgt af en kronik af de to forfattere, hvilket gav anledning til en del mediedebat. En anden nyere udgivelse er *Kampen om sandhederne* af journalist Rune Lykkeberg. Her er intentionen at give en kulturkritisk fremstilling af

magtkampen mellem de dominerende kulturelle klasser i Danmark. Lykkeberg ser på kulminationen af den værdikamp, der for ham at se blev tydeliggjort med „systemskiftet“ ved folketingsvalget i 2001, hvor den gamle dominerende kultur-radikale og socialdemokratiske inspirerede kulturelle klasse blev detroniseret som „smagsdommere“ og „politisk korrekte“ „meningstyranner“.

Ideen til at læse disse tre bøger under ét kommer af, at de alle på hver deres måde sætter kulturbegrebet i centrum og behandler spørgsmål i antropologiens kerneområder, uden at nogen af dem dog gør krav på at blive betragtet som antropologiske undersøgelser. Til sammen rejser disse tre bud på kulturen og værdierne i fædrelandet alligevel nogle spørgsmål af principiel interesse for kultur- og samfundsforskning. Det gælder spørgsmål om den kritiske dimension i forskningen, spørgsmål om metoder og den analytiske værdi af begreber, der indgår i hverdagsdiskursen og får politiske konnotationer.

I bogen *I hjertet af Danmark* stilles der et overordnet spørgsmål om, hvad det vil sige at være dansk. Et lignende spørgsmål har været udforsket i andre nordiske lande, og som forbillede nævnes antropologerne Marianne Gullestad og Thomas Hylland Eriksen fra Norge og den svenske etnolog Åke Dauns udforskning af svensk mentalitet fra 1989. „Hjertet“ er en velkendt metafor, som de danske forfattere, der er henholdsvis sociolog, teolog og religionssociolog, bruger til at identificere fælles institutionelle og mentale berøringspunkter mellem danskere. En hovedinspirationskilde er den amerikanske sociolog Robert Bellah, hvis bog fra 1985, *Habits of the Heart*, søgte at indfange „idealtypiske måder at være amerikaner på“. I det tværfaglige teams bog om danskere er det forholdet mellem institutioner og værdier, eller som det andre steder hedder, „mentale mønstre“, som er den bærende analytiske konstruktion i bestræbelserne på at forstå det, forfatterne kalder karakteren af det forpligtende danske fællesskab. På trods af interessen for mentale mønstre er den analytiske grundvinkel klassisk sociologisk metode snarere end hermeneutisk. De sociale institutioner ses som grundlaget for de „opfattelser i Danmark, som i dag er indlejret i den kollektive hukommelse om, hvad det vil sige at være dansk“. Metodisk er resultaterne fra de 36 kvalitative interviews, der er gennemført med en række danskere, „tjekket systematisk mod eksisterende kvantitative undersøgelser, og kun når svarene fra interviewpersonerne og de kvantitative undersøgelser peger i samme retning, er der gjort brug af interviewsvarene“, siges det.

Institution og mentalitet hævdes at indgå i en vekselvirkning, som bogen illustrerer i en række venndiagrammer. Institutionerne påvirker mentaliteten i forskellig grad, der „er aldrig tale om determinisme“. Som eksempel nævnes arbejdet som en stærk institution i Danmark, og et element i den tilsvarende mentalitet er så glæden ved at arbejde. Opfattelsen af mentaliteter og institutioner bliver

andetsteds i bogen til fortællinger, en pointe, det hævdes skal understreges, ved at respondenternes udsagn suppleres med andre udtryk for danske beretninger: malerier, sange, digte eller andre skønlitterære tekster, artefakter, der er udvalgt „for at illustrere typiske træk ved den danske mentalitet“. De analytiske begreber tildeles på den måde skiftevis erfaringsmæssig (*emic*) og analytisk (*etic*) status.

På grundlag af interviewmaterialet identificeres syv såkaldte søsterinstitutioner i Danmark. Hertil svarer syv mentale mønstre, mener forfatterne. Det drejer sig om familien, skolen, det fleksibelt-trygge samfund, dagliglivet, civilsamfundet, religionen og nationen. Når kultur ikke er med i de syv, er det, fordi forfatterne ser specielt finkulturen som „en del af samspillet mellem de elitære og de folkelige strømninger i Danmark snarere end som en samlet, selvstændig institution“. Kultur er i denne sammenhæng altså ikke et analytisk begreb, hvormed det, der her sammenfattes som mentale mønstre, kan indfanges.

Mens kultur således afvises som både selvstændig institution og som analytisk begreb, tales der skiftevis om værdier, mønstre, nationalfølelse og mentaliteter. Også begreberne koder, kollektiv hukommelse og fællesskabsfølelse gøres der brug af. Men kulturbegrebet i den moderne, antropologiske og kultursociologiske betydning glimrer altså ved sit fravær. På samme måde indgår identitet heller ikke i vokabularet, man foretrækker „mentale mønstre“ og „dansk mentalitet“.

I hjertet af Danmark er i sine resultater ikke nogen foruroligende bog. Den vil det godt. Den fortæller om trygheden i *flexicurity*systemet, og mens den gør det, formidler den sin egen forskningsautoritetsbaserede tryghed. Det er et lykkeligt Danmark, der portrætteres, med politimester Bastian og Klods-Hans forrest og Grundtvig og dronningen lige efter. Majoriteten tropper op med sin tilfredshed, gode økonomi, stærke sociale institutioner og pragmatiske interesse i at få tingene til at fungere i hverdagen. I et bilag om bogens metode forklarer forfatterne, at de ved at portrættere de fælles træk i den almindelige danskers daglige liv naturligvis kommer til at overse værdimæssige forskelle. De begrundet dernæst dette valg med, at langt de fleste almindelige danskere slet ikke er interesserede i kulturkamp eller modsætninger mellem modernitet og tradition eller mellem indvandrere og danskere. Det er forskelle, som kun ytrer sig i medierne og blandt politikere og intellektuelle, som ynder at sætte tingene på spidsen. Ikke desto mindre sluttes der af med følgende sætning: „Kan bogen tilmed bidrage til en fortsat selvkritisk refleksion om det danske, er det ikke så ringe. Det vil nærmest være fedt.“ Men den gør det ikke, i hvert fald slet ikke som de øvrige to værker, som begge har givet anledning til større medieopmærksomhed og offentlig debat.

Mens kulturbegrebet glimrede ved sit fravær i *I hjertet af Danmark*, er det i *Adskillelsens politik* helt fremme i front. Her har vi en udgivelse med en klar helt

og en klar skurk. Helten er oplysningsidealene, skurken er det antropologiske kulturbegreb. Hvad kulturbegrebet angår, hviler forfatterens forståelse af det på det, man plejer at kalde det essentialiserede, som internt i faget har været kritiseret i de seneste 20-30 år. I en antropologisk sammenhæng er der imidlertid andre grunde end den til at tage bogen med i læsningen af nylige bøger om kultur og værdikamp. Forfatterne hævder, at nogle afgørende forudsætninger for den multikulturalisme, der trives i dagens verden, er en „kulturalisme“, som har rødder i det antropologiske kulturbegreb. De argumenterer for, at denne kulturalisme er at finde både til højre og til venstre i det politiske landskab, og de sætter den i sit væsen på linje med nationalisme. Dagens politiske hovedmodsætninger er at finde mellem oplysning og kulturalisme, eller som forfatterne siger, „mellem demokrati, politisk liberalisme, menneskerettigheder, universalisme, oplysning på den ene side og den mørke hævde af kultur, tradition, autenticitet, den konservative anerkendelse af det særegne, individets skæbnebinding til kulturen på den anden side“. Bogen fremsætter sine antagelser om kulturalismens rolle på et erklæret akademisk analytisk grundlag, men bruger sine indsigter i et klart politisk debatskabende ærinde.

Kulturalismen anskues som et aspekt ved multikulturalismen med dens normative og politiske mål. Indledningsvis defineres kulturalismen som „den opfattelse, at folk er helt igennem determineret af deres kultur og er ude af stand til at overskride den“. Forfatterne arbejder med to former for kulturalisme og multikulturalisme, den hårde og den bløde, og kulturalismens partikularisme sættes op over for oplysningstidens universalistiske idealer.

Bogen falder i fire dele, første del er en oplevelsesbaseret beretning fra besøg hos mindretal i Malaysia og refleksioner over denne stats multikulturelle politik. Anden del, „Det skårede krus“, er en fremstilling af kulturalismens rødder gennem en redegørelse for det antropologiske kulturbegrebs tilblivelse og udvikling fra Franz Boas via hans elever, Ruth Benedict og Melville Herskovits, og frem til Clifford Geertz, efterfulgt af en kritisk gennemgang af den canadiske liberalistiske filosof Will Kymlickas argumentation for kulturelle rettigheder. Herefter følger en semiotisk læsning af Jyllands Postens berygtede Muhammedtegninger i sammenhæng med andre karikaturtegninger, og sidste del, „Interventioner“, diskuterer implikationerne af den kulturalisme, forfatterne hævder er at finde både til højre og venstre i det politiske spektrum. Til højre ses den som en videreførelse af nationalismen, i Danmark repræsenteret af Dansk Folkeparti, mens repræsentanterne til venstre er de „hårde“ multikulturalister. De specificeres ikke i forhold til politiske partier, men repræsenteres, så vidt man forstår, af en blandet skare, ikke mindst dem, der i debatten om Muhammedtegningerne argumenterede for et vist hensyn til muslimers følelser.

I en fagantropologisk sammenhæng er den vigtigste del af bogen den, der under navnet „Det skårede krus“ gennemgår fremkomsten af det kulturbegreb, der blev udformet af Franz Boas, nemlig opfattelsen af kulturen som en helhed bestemt af særlige historiske forhold. Boas' kulturbegreb gav anledning til kulturelrelativismen, som fik sin udformning i blandt andre Ruth Benedicts og Melville Herskovits' arbejder. Der gøres meget ud af Herskovits' formulering af den amerikanske antropologssammenslutning AAA's henvendelse til FN i anledning af udformningen af den universelle menneskerettighedserklæring i 1947. I antropologernes påpegnings af hensynet til kultur og deres understregning af, at intet individ kan anskues uafhængigt af sin kultur, læser forfatterne en holdning, der går imod de oplysningsidealer, de selv hævder, og som de ser som det, der i vor tid er truet af kulturalismen. Den radikale kulturelrelativisme repræsenteret af Ruth Benedict i sin oprindelige empirisk baserede form får ifølge forfatterne sit ekstreme udtryk hos Clifford Geertz, der oven i at være kulturelrelativist fremstilles som yderligtgående videnskabelig (postmodernistisk) relativist. Hos kulturalisterne finder forfatterne en opfattelse af, at alt, alle kulturelle skikke og vaner, er lige gyldige og bør respekteres ligeværdigt. En sådan opfattelse præger, hævdes det, dagens fortalere for multikulturalisme på venstrefløjen.

Partikularisme er altså i disse forfatteres optik kulturalisme, og det er ikke så lidt, den får skyld for. Når de tidligere koloniserede har „fået deres kultur tilbage“, blandt andet via UNESCOs arbejde med et kulturelt diversitetsbegreb (her er der en interessant passage om den rolle, Lévi-Strauss har spillet i UNESCOs position og udvikling af opfattelserne af kultur og biologi), er det på bekostning af den individuelle frihed, og folk, der har fået deres kultur tilbage, må til gengæld i dag leve inden for en kulturel spændetrøje. Man hører i denne fremstilling intet om, hvordan antropologer har arbejdet med kultur i de senere år, intet til afdækningerne af, hvordan oprindelige folk, diasporafolk og andre rundtomkring i den afkoloniserede verden manøvrerer kulturelt og politisk. Der er intet om, hvordan menneskerettighederne benyttes som en forhandlingsposition for kollektivitetens rettigheder til at være fri for overgreb, tvangsflytninger, forurening af jord og ikke mindst kampen for at komme i skole og således få adgang til at lære om oplysningstidens idealer. Thomas Hylland Eriksen får alene æren for at være den, der „bemærkelsesværdigt har forsøgt at gøre op med den „hårde“ kulturalisme i antropologien som en ideologi, der hævder, kulturer foreligger som øer i et øhav“. Som de fleste fagantropologer ved, er han nu langt fra ene om at have taget opgøret med det essentialiserede og gammeldags holistiske kulturbegreb. En god grund blev lagt allerede af hans landsmand Frederik Barth i 1969, og blandt senere kritikere kan nævnes Roger Keesing og Lila Abu-Lughod.

Der bliver gået grundigt til angreb på de erkendelser, som for nogle af os var det, der tændte os for faget antropologi. Det 20. århundredes etnografi gav den

vestlige verden indsigt i, at samfund og kulturer kunne være anderledes end det selvfølgeligt vedtagne hos os selv. Margaret Meads og Ruth Benedicts arbejder blev grundlag for opgøret med etnocentrismen, og med de øjenåbnende fremstillinger af det radikalt anderledes blev grunden lagt til den teoriudvikling, som foregår i dag inden for fagantropologien. I retrospektiv er det ikke svært, som forfatterne til *Adskillelsens politik* gør det, at se en vis naivitet hos nogle af de gamle antropologer. Når kapitlet om det skårede krus, hvor den holistiske kulturforståelse rives fra hinanden, alligevel må give anledning til bemærkninger fra fagantropologisk hold, er det ikke alene, fordi de kritiske indsigter, der præsenteres, for længst er indgået i den antropologiske selvforståelse. Det er også, fordi der bag den kritiske udredning ligger en forventning om, at antropologisk teori kan bedrives som en eksakt, logisk korrekt og filosofisk funderet praksis. De modsætninger, der påpeges hos Boas' elever, indebærer et krav om, at man forud vælger *enten* at tale for kulturel relativistisk ligestilling i forskellige kulturer og heri inkluderer den vestlige, som, hvis de andre går fri for afvisning af selv de mest afskyelige skikke såsom slaveri, kannibalisme eller kvindeomskæring, ifølge forfatterne må omfattes med samme tolerance og forståelse. *Eller* hvis man vælger at bruge antropologiens indsigt i andre kulturer til at kritisere sin egen vestlige kultur, sådan som Boas' elever i høj grad gjorde det, kan man ikke samtidig være kulturel relativist, for den relativistiske position indebærer en accept på lokale præmisser af, hvad der nu er kultur et givent sted, og det må så også gælde for Vesten. Man kan altså ifølge Stjernfelt og Eriksen ikke være kulturel relativist og kritisk over for den vestlige kultur på samme tid.

Nu er det ikke noget nyt argument, at relativismen skulle være selvmodsigende i logisk forstand, idet den undergraver sine egne påstande ved at hævde, at alt er lige gyldigt. Men det er ikke et argument, der bider på nutidige antropologer. Dels må man se det som en vulgariseret udgave af den betydning, indsigt i kulturelle forskelligheder har givet, dels som en opfattelse, der i sidste instans implicerer en absolutistisk opfattelse af sandhed. For fremadskuende etnografisk funderede teoriudviklere i vore dage er det mere produktivt at droppe den forsimplede relativisme-universalisme-dikotomi for i stedet at interessere sig for nye begreber, der kan gøre os klogere på verden i al sin mangfoldighed af ontologier.

Ifølge Stjernfelt og Eriksen er det slet ikke videnskabens ærinde at gøre andet end at fremlægge sine resultater nøgternt og sagligt. Det er altså ikke meningen, man med antropologien skal levere skyts til en kritisk vestlig offentlighed. Ikke desto mindre er det præcis, hvad forfatterne selv gør i denne bog. *Adskillelsens politik* gør krav på at være baseret på videnskabelige kilder og taler for logisk argumentation, men den er i allerhøjeste grad et partsindlæg i en løbende offentlig debat, hvor islam og islamisme spiller en hovedrolle. Fra afsnittet „Det skårede

krus“ om kulturbegrebet og til bogens sidste diskuterende afsnit sker der et markant spring fra de lukkede kulturelle helheder i Boas' og hans elevs forskning og til „helheder“ – som islam. Ræsonnementet er, at kulturalisterne opfatter islam som kultur a la Boas, og det kritiske spørgsmål udefra må så blive, på hvilke logiske præmisser det nu lige er, at dén holder.

Slutafsnittet „Interventioner“ er et 100 sider langt polemisk og visse steder lettere delirisk meningsudslip, afbrudt af saglige delanalyser og specifikke debatindlæg. Det havde fortjent en redigering, der bragte det overordnede tema og hovedargumentet i bogen klarere frem. På tværs og på langs af det hele er der dog ingen tvivl om, hvad der er på spil for forfatterne, nemlig islamismen og eskaleringen af modsætninger i Vesten i dag mellem islamister og andre, „hvor Vesten og Islam som sådan lynhurtigt bliver modsætninger i al generalitet, og „civilisationernes sammenstød“ bliver kulturalisternes sammenstød i widescreen“ (s. 375). Det er ikke så lidt, kulturalisterne her får ansvar for, og det er på den baggrund ikke overraskende, at forfatterne ender hele bogen med et „Ned med kulturen!“.

Den holder bare ikke. Kortslutningen fra det (af antropologerne for længst forladte) essentialiserede kulturbegreb til islam og dernæst videre til civilisationernes sammenstød er alt andet end overbevisende. Hele argumentationen hviler på en idé – i slægt med de såkaldte kulturalisters – at kultur kan adskilles som separat størrelse, uafhængigt af historie, økonomi, politik og magt. Det er der ingen nulevende antropologer, der vil hævde. Hvem der i den almindelige offentlighed er venstrefløjens kulturalister, som angiveligt skulle have overtaget og videreført en mere eller mindre „hård“ kulturrelativisme og dermed i multikulturalismens og den kulturelle diversitets og respekts navn accepterer de mest frastødende og undertrykkende skikke, er et nok så stort mysterium. Med andre ord, hvem er det præcis, forfatterne skyder på, ud over et for længst afskrevet begreb?

Netop det spørgsmål kan Rune Lykkeberg i *Kampen om sandhederne* måske belyse. Lykkebergs ærinde er at vise, at det danske samfund er et klassesamfund, og at det er sandt nok, at venstreorienterede humanister længe har været en form for kulturel elite, der blot ikke har anerkendt at være det – og som ikke har kunnet genkende det billede, der er tegnet af dem af borgerlige kritikere. Via en analyse, der tager udgangspunkt i Pierre Bourdieus begreber om kulturel kapital, habitus og distinktion, er bogens pointe, at begge parter tager fejl. Borgerlige kritikere og politikere tager fejl, når de hævder, at der er en kulturel humanistisk elite, som har undertrykt „dem, der mente noget andet“. Og venstreorienterede humanister, intellektuelle m.fl. tager fejl, når de hævder, at noget sådant aldrig har eksisteret. Relationen mellem aktørerne i kulturkampen er mere subtil.

Det er med Bourdieu sikkert ved sin side, at Lykkeberg udvikler sin analyse og genindfører et klassebegreb i den aktuelle debat, et klassebegreb, der med so-

ciologen Erik Jørgen Hansens ord i 1990 ellers ikke længere bliver oplevet som et politisk problem, men som en personlig udfordring: Klassegrænserne er som trin på en stige, som man forsøger at forcere i jagten på et bedre liv. Det attraktive i Bourdieus klassebegreb er ikke overraskende, at det ikke kun handler om økonomisk kapital, men også om kulturel kapital, og at de felter, som de to former for kapital udspiller sig i, er relativt autonome. Den kulturelle overklasse udgøres af samfundsforskere, kulturproducenter, intellektuelle og mange af dem, „der er med til at dominere de offentlige forestillinger om rigtigt og forkert, skønt og grimt, sandt og falsk“. Selvom der ofte er mange sammenfald med den økonomiske overklasse, adskiller den sig også herfra ved at forholde sig kritisk til fx en kommerciel udnyttelse af kunst og en instrumentaliserings af videnskab som i sloganet „fra forskning til faktura“.

Lykkeberg får på denne måde opstillet seks klasser i en førsystemskifteformation, hvor venstrefløjen i årtier havde „arbejdet på en alliance mellem den kulturelle overklasse og underklassen med den økonomiske overklasse som modstander“. Det har Lykkebergs særlige opmærksomhed, at den kulturelle overklasse dog ikke undgår at sparke nedad i klassehierarkiet, eftersom evnen og magten til at sætte den gode smag uvægerligt definerer den dårlige smag. Har overklassen aldrig foragtet andre klassers økonomiske fattigdom, så har foragten for deres dårlige smag været legitim. Med systemskiftet skifter formationen, nu vil den borgerlige regering befri underklassen fra den kulturelle overklassens pædagogiske dominans og trættende udviklingspessimisme.

Ethvert skema, som kun har seks pladser til at flytte aktører rundt imellem, er naturligvis forsimplet, men det ændrer ikke på, at Lykkeberg i *Kampen som sandhederne* for os at se har fat i en lang ende ved at objektivere værdidebatten i et felt defineret ved interessekonflikter. Undervejs er der mange overbevisende iagttagelser fra mediedebatten og især et meget fint litterært eksempelmateriale, som nuancerer klasse- og kassetænkningen. Har man ikke fået læst Tage Skou-Hansen, Kristian Ditlev Jensen, Jan Sonnergaard, Henrik Stangerup og Hans Scherfig et stykke tid, er der her en anledning til at begynde igen. Alle disse uddrag og læsninger gør bogen lang og snørklet, men argumentet har en friskhed, som ikke er tyngt af den empiriske grundighed, man ville kunne forvente af en videnskabelig fremstilling. Det giver en dristig fortolkning af de store omvæltninger, som det danske samfund har været igennem det sidste årti, og som har sine forudsætning i de forrige, som Lykkeberg også lejlighedsvis dykker ned i.

Som kulturanalytiker formår Lykkeberg at se interessekonflikterne fra flere sider, de subjektive modsætninger, og som kritisk kulturanalytiker afholder han sig ikke fra en konkret vurdering af, hvad prisen har været i værdikampen. I det afsluttende efterskrift forsvares derfor den sociale klassesætning frem for nyere

sociologers (Beck og Giddens) portrætter af det senmoderne individ som i stand til at designe sin tilværelse fra bunden. Argumentet fremhæver, at det i høj grad er i relationen mellem de sociale klasser, den måde, de positionerer sig over for hinanden på, at kampen har en social natur, „og at man ikke kan ignorere den sociale foragt“. Netop sansen for den gensidige foragt er Lykkebergs stærke side, og identifikationen af værdikampens primære „destruktive effekter“ peger direkte ind i den danske udlændingepolitik. Med en næse for det utvetydige males en dialektik mellem ekstremer op: „Langt op i 90'erne blev enhver kritik af problemer vedrørende indvandrere og flytning stemplet som racisme. Nu afvises enhver kritik af denne udlændingepolitik som moralisme.“ Omkostningen ved den nye kulturelle overklassers dominans, som Lykkeberg ser en legitimitet i, er med andre ord de flygtninge og indvandrere, „som er kommet til landet uden andel i den historie“, og hvis vilkår er blevet væsentligt forringet.

Mens *I hjertet af Danmark* er en upositioneret opfordring til debat på et konkret forskningsmæssigt grundlag, er *Adskillelsens politik* en udredning af nogle forudsætninger for den debat, der allerede hersker. I den første glimrer antropologien og dens kernebegreb kultur ved sit fravær, i den anden er det at finde i en bærende hovedrolle, hvor vægten af, hvad det skal bære, er monstrøs. I *Kampen om sandhederne* er vi på en nyere og velkendt antropologisk og især sociologisk grund i et forvokset essay, som overfører den bourdieuske analyse til danske forhold med et empirisk materiale i form af en god fornemmelse, mange citater fra den offentlige debat og dansk litteratur.

Først og fremmest viser de tre bøger, at der stadig er et vigtigt felt at engagere sig i. Begreberne om danske værdier og dansk kultur kan netop på grund af de politiske konnotationer virke afskrækkende og uhåndterlige i etnografisk orienterede analyser baseret på feltarbejde blandt enkelte grupper. Det er dette metodiske design, som danske antropologer (og antropologistuderende) gerne benytter sig af, og derfor er det interessant at følge andre disciplinære og andre kulturanalytiske skrivende aktørers tilgang til området. Med sin i øvrigt uforløste tværvidenskabelige tilgang synes *I hjertet af Danmark* ikke at opnå noget gennembrud i analysen, men ender med at beskrive det, som formentlig er et flertal af danskernes idealiserede selvbillede. Mange iagttagere af danske samfundsforhold, derunder flygtninge og indvandrere, vil givetvis kunne få opklaret sammenhænge i de mange kulturelle besynderligheder, som kan kaldes danske (og muligvis meget andet). Det metodiske greb, hvormed de kvalitative interviews kun bliver illustrerende i forhold til de kvantitative resultater, giver imidlertid en forudsigelighed i analysen og forstærker den konsekvente afvisning af, at uligheder, modsætninger, ja, klasse- og kulturkampe, er en væsentlig del af danskernes virkelighed i hverdagen. Hvor „værdier“ (mønstre og mentaliteter) for forfatterne til

I hjertet af Danmark kun synes at indbefatte det gode, sunde og virksomme, lader Lykkeberg en opmærksomhed over for den sociale foragt drive sin analyse. Det kommer der en væsentlig mere skarpsindig analyse ud af, på baggrund af hvilken man blandt andet kan stille spørgsmålet om, hvorfor tre repræsentanter fra „den kulturelle overklasse“ (hvis den findes) kaster sig ud i en kærlig-nøgtern beskrivelse af „danske værdier“ omkranset med flag, dronning og grønne enge, netop efter knap et årti, hvor „højreorienterede kulturalister“ (hvis de findes) har erobret „danskheden“.